

Azərbaycan arxeologiya elmi 1945-1990-cı illərdə Avropa ilə akademik mədəniyyətlər və elmi biliklərin mübadiləsi çərçivəsində

Orxan Zamanov

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Arxeologiya və Etnoqrafiya
İnstitutu,
Xəzər Universiteti Tarix və Arxeologiya departamenti

Tədqiqat, Avropa Komissiyasının “Horizon 2020” Proqramı tərəfindən maliyyələşdirilmişdir, qrant müqaviləsi No 734645, “Biliyin mübadiləsi və akademik mədəniyyətlər humanitar elmlərdə, Avropa və Qara dəniz bölgəsi”.

Açar sözlər: akademik mədəniyyət, elmi biliklərin mübadiləsi, sovet dövrü tarixşünaslığı, arxeoloji fikir tarixi.

Qloballaşan və sürətlə dəyişən müasir dünyada elm və texnologiyanın rolunun artması artıq inkar olunmaz gerçəkliyə çevrilmişdir. Lakin, bu tendensiyanın kökləri daha əvvəllərə XX yüzilliyin ikinci yarısına gedib çıxır. Həmin dövrün araşdırılması hazırkı reallıqlarda bəzi məsələlərə obyektiv baxmaq üçün çox əhəmiyyətlidir. Xüsusən də elmi mühitin inkişafını düzgün təhlil etmək üçün çağdaş zamanda meydana çıxan çağırışları vaxtında qiymətləndirib onlara müvafiq cavab vermək baxımından keçmişin öyrənilməsi vacibdir. Bu akademik mühitin, akademik münasibətlər sisteminin və akademik mədəniyyətlərin meydana çıxması və inkişafını özündə təcəssüm etdirir. Müasir Azərbaycan elmində qeyd olunan məsələlərə diqqət Horizon 2020 Proqramının “Biliyin mübadiləsi və akademik mədəniyyətlər humanitar elmlərdə, Avropa və Qara dəniz bölgəsi” layihəsi çərçivəsində 2017-ci ildən elmi-akademik fəaliyyət ilə başlanmış oldu (79).

Akademik mədəniyyətin müasir dövrdə tərifini və anlamını tam şəkildə 2004-cü ildə Buxarestdə keçirilən beynəlxalq konfransda formalaşdırmağa çalışdılar. Bu zaman əsas diqqəti cəmiyyətə faydalılıq və əxlaqi yaşamağa vermiş oldular. Müasir akademik mədəniyyətin dəyərlərini sadalayarkən düzgünlüyü, etibarını, dürüstlüyü, hörməti, məsuliyyəti və hesabatlılığı önə çəkmiş və bunların qarşılıqlı olaraq tamamlanması vurğulanmışdır (78). Akademik mədəniyyət geniş mənada elmi tədqiqat fəaliyyətində olan insanların qarşılıqlı münasibətlərini onların etnik, siyasi, irqi və cinsi fərqi nəzərə alınmadan sırf akademik mühitdəki davranış etikası və elmə yanaşmasını akademik münasibətlər çərçivəsindəki məcmusunu ehtiva edir. Akademik mədəniyyətlərin əsas tərkib hissəsi olan bilik mübadiləsi hələ qədim zamanlardan etibarən cə-

miyyətin inkişafında mühüm yerə malik idi. Lakin, müasir sənayeləşmə və informasiya əsrində bilik mübadiləsi yeni bir mərhələyə keçmiş və bugünkü dünyanın simasını dəyişən elm və texnologiyanın irəlləməsinin açarı roluna gəlmişdir. Biliklərin mübadiləsi, onların tətbiqi və çoxtərəfli uyğunlaşdırılması akademik dairələrin cəmiyyətdəki rolunu daha da artırmış və elm ilə məşğuliyyəti daha üst səviyyəyə çıxartmış oldu. Bu baxımdan akademik mədəniyyətlərin və bilik mübadiləsinin XX yüzillikdə hansı səviyyədə olması elm tarixi üçün ciddi əhəmiyyət daşıyır. Bu məqalənin əsas hədəfində isə Azərbaycan arxeologiya elminin 1945-1990-cı illərdə Avropa ilə akademik mədəniyyətlər və elmi biliklərin mübadiləsi çərçivəsində hansı nailiyyətlər qazanmasına və qarşılıqlı təsirə məruz qalmasına həmin dövrün gerçəklikləri baxımından işıq salmaqdır.

“Sovet millətçiliyi” və milli kadr problemi. Azərbaycan elmi XX yüzilliyin ortalarında ciddi və köklü dəyişiklik keçirirdi. Vətən elminin inkişafının bu dövrü bir sıra özünəməxsus əlamətlər və keyfiyyətlər ilə xarakterizə olunur. İlk növbədə İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı dövrün diktə etdiyi şərait Azərbaycan SSR-də yeni elmi-akademik mühiti formalaşdırmış oldu. Bu mühit XX yüzilliyin 20-30-cu illərinin qanlı represiyasından çıxmış bir ölkədə formalaşdı. (14, 130-131; 36). Əgər sənaye və aqrar sahələr ilə bağlı elm sahələrində tərəqqi müəyyən motivasiya və dəstəklə müşayiət olunurdusa, ictimai-humanitar sahədə vəziyyət tam başqa idi. Bu həmçinin mədəniyyət sahəsinə də aid edilə bilər. İstər fəlsəfə, istər ictimai elmlər, istərsə də, mədəniyyət “proletar diktaturası”nın təzyiq və təsiri altında inkişaf edirdi. Təhsil və maarif isə birmənalı kommunist ideologiyasının alətinə çevrilmişdi. Azərbaycanda Sovet dövründə elm və mədəniyyət sahəsindəki ağır və gərgin mühiti göstərmək üçün ASSR Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, professor Heydər Hüseynovun “Azərbaycanda XIX əsr ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən” (49, 3-10) əsəri 1949-cu ildə işıq üzə gərdükdən sonra müəllifə qarşı dövlət səviyyəsində təzyiqlərin nəticəsində, onun intihar etməsi (1950-ci ilin avqustun 15-də) faktı yetərlidir. Bu SSRİ-nin istər mərkəzdə istərsə də, yerlərdə apardığı “sovet millətçiliyi” siyasətinin bariz nümunəsi idi (35).

Tarixçi A.İskəndərovun “Azərbaycanda türk-müsəlman soyqırımı probleminin tarixşünaslığı” əsərində “Sovet millətçiliyi”nin mahiyyəti geniş mənbə və tədqiqatlar cəlb olunmaqla şərh edilmişdir. “20-30-cu illərdə Azərbaycan tarixinin 1917-1920-ci illər dövrünün problemlərini tədqiq edən tarixçilərin əksəriyyəti 30-cu illərin kütləvi repressiyaları ilə üzləşdiklərinə görə, bir müddət bu “qorxulu mövzu” araşdırılmamış qaldı. Mərkəz bu funksiyarı öz üzərinə götürdü və 40-cı illərdə vahid bolşevik konsepsiyasının yaradılmasına nail oldu”(14, 130).

Beləliklə, bolşevik konsepsiyası və ya tədqiqatçı M.P.Zülfüqarlıının sözləri ilə ifadə etsək “Milli ölüm elmi” İkinci Dünya müharibəsindən sonra formalaşmış oldu. Məhz bu dövrdən etibarən Azərbaycanda elmi tədqiqatlara və xüsusilə də, keçmişin tədrisin bolşevik partiyasının ideologiyası hər tərəfli nüfuz etməyə başlandı. Ən çox bu özünü Tarix İnstitutunda kadr siyasətində və elmi işlərin mövzularında əks olunurdu. Ciddi nəzarət “Çarizm dövrü” və AXC-nin tarixinin araşdırılmasında, ələxüs Mart soyqırımında təcəssüm olunmuşdu. Məsəl üçün, sırf ideoloji səpkidə yazılmış və sovet tarixçiləri üçün bir növ nümunə rolunu oynamış çoxcildli “История гражданской войны в СССР” əsəri bu mənada 40-cı illər tarixşünaslığı üçün böyük maraq doğuran mənbə idi. Əsərin yeddinci cildinin səkkizinci fəslində Mart soyqırımından bəhs edilir və “Mart qiyamı” və ya “Müsavət qiyamı” kimi qələmə verilir. Əsər müəlliflərinə görə, Bakıda baş verən qiyam beynəlxalq imperialist qüvvələrilə əldə olunan razılıq əsasında həyata keçirilmişdir. Yəni mart qiyamı alman qoşunlarının Sovet Rusiyası torpaqlarına, Türkiyənin isə Cənubi Qafqaza hücumları ilə əlaqədar şəkildə baş vermişdir. Qiyamın həyata keçirilməsində bilavasitə Türkiyə tərəfindən göndərilən təşkilatçı zabıtlərin xüsusi rolundan söhbət açan müəllif “mart qiyamı”nın darmadağın edilməsini sovet hakimiyyətinin Bakıda Cənubi Qafqazda dayağının möhkəmləndirilməsi kimi qiymətləndirir (14, 131; 37).

“Sov. İKP-nin XX qurultayından sonra yaranmış siyasəti ab-hava əyalətlərə 1917-1920-ci illər dövrünün tədqiqinə qayıtmaq imkanı verdi. Çünki Mərkəz, artıq bolşevik konsepsiyasının hazırlanmasını başa çatdırmışdı, əyalətlər isə irticaçı kimi Mərkəzin sifarişlərini yerinə yetirməli idilər. Türk-müsləman qırğını Z.İbrahimovun 1957-ci ildə çapdan çıxmış “Sosialist inqilabı uğrunda Azərbaycan zəhmətkeşlərinin mübarizəsi (1917-1918-ci illər)” adlı irihəcmli monoqrafiyasında da öz əksini tapmışdır. 585 səhifəlik tədqiqat 1917-1918-ci illər Azərbaycan tarixinin iqtisadi, siyasəti və ictimai həyatının bütün sahələrini əks etdirən materiallar əsasında yazılmışdır. Əsərə yazdığı müqəddimədən müəllifin hadisələrə yanaşma metodunu müəyyənləşdirmək olur. Ənənəvi tendensiyaya və ideoloji xəttə uyğun olaraq, “Rus fəhlə sinifi başda olmaqla ölkənin bütün xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan xalqının fəal iştirakı və qəhrəmancasına səyi ilə həyata keçirilən Oktyabr inqilabı vətənimizi iqtisadi və milli fəlakət təhlükəsindən xilas etdi” konsepsiyasına sadıq qalan müəllif əsər boyu hadisələrə birmənalı yanaşma metoduna riayət etməli olur. Bu təbii idi. Çünki tarixçilər mövcud ideoloji çərçivədən kənara çıxma bilməzdilər. Belə çərçivəyə riayət etməyənlərin taleyinə ya güllələnmə, ya da Sibirin saxtəli çölləri qismət olurdu”(14, 131).

1946-50-ci illər Azərbaycan tarixinin müharibədən sonra nisbətən ən az tədqiq olunmuş dövrüdür. Bu problem ilə əlaqədar bir sıra araşdırmalar vardır

ki, məsələnin əhatəli təhlilini ortaya qoya bilmişdir (38, 163). Misal olaraq, 1970-ci ilə kimi Azərbaycanda 20-30-cu illərə aid 15 doktorluq, 96 namizədlik dissertasiyaları müdafiə olunmuşdursa, 1946-50-ci illərə aid 3 doktorluq, 44 namizədlik dissertasiyaları müdafiə olunmuşdur (19).

Lakin, ölkədəki elmi-ictimai mühitdəki məhdudiyətlərə rəğmən Azərbaycanda keçmiş öyrənən elm sahələrində tərəqqi SSRİ zamanında xeyli inkişaf etmişdi. Bu hal özünü arxeologiya və etnoqrafiya elmlərinin inkişafında xüsusilə aydın göstərirdi. Bölgələrə mütəmadi elmi ekspedisiyalar və elmi ezamiyyətlər, maddi-texniki bazanın yaradılması və gücləndirilməsi, tanınmış sovet alimlərinin işə cəlb olunması, Azərbaycanlı mütəxəssislərin Moskva və Leninqrada təhsil almağa getməsi, paleozologiya, paleoantropologiya və trasalogiya sahəsində ilk regional tədqiqatların məhz Bakıda gerçəkləşməsi dövrün müsbət gerçəkliyi idi. XX yüzilliyin 50-ci illərindən başlayaraq milli kadrların tarixi abidələrimizin öyrənilməsində rolu artmış və bir çox abidələrdə tədqiqatlara başlanmışdır. Azərbaycanın arxeoloji abidələrinin öyrənilməsində İ.M.Cəfərzadə, S.M.Qazıyev, D.Şərifov, Ö.Ş.İsmizadə, Q.M.Aslanov, Ə.K.Ələkbərov, İ.H.Nərimanov, O.H.Həbibullayev, R.M.Vahidov, Q.M.Əhmədov, C.Ə.Xəlilov, V.H.Əliyev, M.M.Hüseynov, Q.S.İsmayılov, İ.A.Babayev, A.B.Nuriyev, F.R.Mahmudov, H.F.Cəfərov, H.Ciddi, R.B.Göyüşov, F.L.Osmanov, F.M.Muradova, C.N.Rüstəmov, F.V.Qədirov, Ə.Q.Cəfərov, M.M.Mansurov, Q.Q.Aslanov, F.A.İbrahimov, Q.P.Kəsəmənli, və digər tədqiqatçıların mühüm xidmətləri olmuşdur. Onların başçılığı ilə Azərbaycan arxeoloqlarının yeni nəsli yetişmişdir (1; 2; 7; 15; 16; 25).

Azərbaycan arxeoloqlarının beynəlxalq əlaqələri və araşdırmaların dünya elminə təsiri. Azərbaycanda Daş dövrünün öyrənilməsi problemi və dünya elmi ilə akademik əlaqələr məsələsi. Azərbaycan tarix və arxeologiya elmi 1945-1990-cı illər ərzində daş dövrünün tədqiqi sahəsində hərtərəfli geriləmədən sürətli inkişafa və sonra akademik durğunluğa və daha sonra metodoloji-praktik tənəzzülə kimi mürəkkəb bir yol keçmişdir

Azərbaycanda daş dövrünün öyrənilməsi 1947-ci ildə arxeoloq İshaq Cəfərzadə tərəfindən Qobustan abidə kompleksinin tədqiqi ilə başlanmışdır. Qədim daş dövrünün öyrənilməsi tarixi arxeoloq S.N. Zamyatnin 1953-cü ildə Damcılı mağarasındakı araşdırmaları ilə başlanmış oldu. (13, 13-14) Ümumilikdə, Azərbaycanın paleolit arxeologiyası üç öyrənilmə mərhələsi keçmişdir. Birinci mərhələ 1953-66-cı illəri əhatələyir və Damcılı, Daşsalahlı, Azıx və Tağlar kimi mağara düşərgələrin kəşfi ilə əlamətdar olmuşdur. İkinci mərhələ 1983-87-ci illərdə Qazma, Zar və Buzeyir mağara düşərgələrinin kəşfi ilə yadda qalmışdır. Üçüncü mərhələ isə müstəqillik illərinə təsadüf etmiş, 2007-2013-cü illərdə Zuvandçay, Xorqay, Qırmızıqaya, Qara təpə və Qaraca düşərgələrinin tədqiqilə yekunlaşmışdır. Bu dövrlər ərzində Azər-

baycan ərazisində 40-dan çox paleolit abidəsi üzə çıxarılmış və öyrənilmişdir. (54, 36-37). Lakin, Azərbaycan arxeologiyasının nailiyyətlərinin beynəlxalq aləmdə tədqiqi və tətbiqi məsələsi bir sıra məhdudiyyətlərlə qarşılaşdı. İlk öncə SSRİ tərkibindəki respublikaların elmi fəaliyyətinə qərəzli mövqeyi (mənfi rəy) Qərbi Avropa ölkələrinin araşdırmaçıları üçün ciddi maneə idi. Bununla birgə Sovet İttifaqının rəhbərliyinin “burjua elmi” kimi damğaladığı Qərbin kapitalist dövlətlərinin elmi üçün sosialist ölkələrinin tədqiqatlarından istifadə etmək və onları öyrənmək imkanı çox ciddi şəkildə məhdudlaşdırılmışdı. Belə bir şəraitdə daş dövrünün öyrənilməsində SSRİ ilə birgə ən ciddi uğurlara nail olmuş Fransa arxeoloji məktəbi Qərb dünyasının istisnası idi. Məhz fransızlar üçün az-çox SSRİ məkanına səfərlər edib müttəfiq respublikaların elmi fəaliyyətilə tanış olmaq imkanı yarandığından Azərbaycandakı paleolit dövrü abidələri və onlarla bağlı tədqiqatlardan yararlanmaq mümkün olmuşdur. Bu baxımdan 1978-ci ildə Tbilisidə keçirilən sovet-fransız arxeoloji simpoziumunda A. de Lümleyin rəhbərlik etdiyi nümayəndələrin M.Hüseynovun Azərbaycan ərazisində ilk dəfə Paleolitə ən qədim mərhələsi üçün xarakterik olan Olduvan (Olduvay) arxeoloji mədəniyyətinin yerli-lokal bir mədəniyyəti təqdim etməsi əlamətdar bir hadisə idi. Bu mədəniyyət Azərbaycan adını beynəlxalq elmi səviyyədə səslənməsinə səbəb olmuşdur. Quruçay arxeoloji mədəniyyətinin ən mühüm abidəsi olan Azıx mağarası və oradan tapılan nadir əmək alətləri Azərbaycan ərazisini dünyanın ən oykumenaları sırasına çıxarmış oldu. Bununla da bərabər Azərbaycan arxeoloqlarının elmi bacarıq və nailiyyətlərini göz önünə sərdi (25, 33; 35, 93-94; 68, 95-98; 13, 21-22; 1,48,148; 13; 35; 50; 51; 53)

Təəssüf ilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın daş dövrünün tədqiqi ilə bağlı nailiyyətlər qazıntı müəlliflərinin elmi əsərləri xaric digər araşdırmaçıların ciddi elmi və akademik nəşrlərində öz əksini tapa bilməmişdir. Daha çox tənqid və istehza hədəfi olan alimlərimizin beynəlxalq səviyyədə tanınması və onların tədqiqatlarına istinadların verilməsi sovet dövründə mümkün olmadı. Baxmayaraq ki, Azərbaycandakı tapıntılar Fransada 1981 və 1982-ci illərdə sərgilənsə də (8, 36; 1, 24), bunun davamsız olması və ingilis dilli ölkələrin elmi mühitində diqqətdən kənar qalması Azərbaycan arxeologiyasının daş dövrünün öyrənilməsindəki irəlləyişlərinin nəticəsiz qalmasına gətirdi.

Azərbaycanda trasoloji məktəbin yaranması və eneolitə öyrənilməsində metodoloji yanaşma XX yüzilliyin 70-ci illərindən başlanmış hesab olunur (61; 66). Bu baxımdan İ.Nərimanovun və R.Arazovanın Azərbaycanın daş dövrü abidələrindən aşkarlanmış tapıntıları o zamankı yeni elmi metodologiya ilə öyrənməsi onların əsərlərinə bu günə kimi davamlı olaraq istinad verilməsilə nəticələnmiş oldu (41;42;43;44;66).

Milli arxeologiya elminin ən ciddi və əhəmiyyətli tədqiqatları mezolit dövrünün araşdırılması ilə bağlı oldu. Bu dövrün dünya miqyaslı etalon abidəsi olan Qobustan kompleksi, həmçinin də, qayaüstü abidə kimi ibtidai incəsənətin öyrənilməsində müstəsna əhəmiyyətə malik idi. 1939-cu ildə İshaq Cəfərzadə tərəfindən ilk dəfə tədqiq olunan Qobustan abidə kompleksinin tədqiqi və qorunması müasir zamanda belə uğurla davam etdirilir. Bu abidə o dərəcədə özünəxas və nadir bir kompleksdir ki, məşhur norveçli səyyah, arxeoloq və etnoqraf Tur Heyerdalın diqqətini cəlb etmişdir (1, 51-52; 9; 11; 23, 159; 52).

Arxeologiya elminin inkişafında fəvqəladə vacib nəticələri ilə fərqlənən geniş miqyasda qazıntı 1946-cı ildə başlanmış olan Mingəçevir qazıntıları idi. Mingəçevir qazıntıları həm maddi-mədəniyyət baxımından, həm də antropoloji baxımdan çox məhsuldar olmuşdu. Bu qazıntıları Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Mingəçevir su elektrik stansiyası üçün torpaq işləri görülən ərazidə gerçəkləşdirilmişdi. Bu qazıntılar Cənubi Qafqaz arxeologiyası üçün çox əhəmiyyətli idi (67, 12, 68-69; 45; 58). Lakin bu qazıntılardan bir müddət sonra çoxtəbəqəli Kültəpə arxeoloji qazıntılarının həyata keçirilməsi milli arxeologiyanın inkişafında ciddi nailiyyətə çevrilmiş oldu (12; 20, 243-245; 39)

Azərbaycanda Paleometal dövrünün tədqiqi və beynəlxalq elmə təsiri. Azərbaycanda Paleometal dövrünün tədqiqi məsələsi hələ 1945-90-cı illərdən əvvəlki dövrdə də çox ciddi maraq və araşdırma hədəfi idi. Hətta Sovet hakimiyyətinin ilk illərində Azərbaycanda təşkil olunmuş ilk elmi arxeoloji ekspedisiya məhz son tunc və ilk dəmir dövrü ilə bağlı idi. Bu ekspedisiya 1926-cı ildə Azərbaycanı Öyrənən Cəmiyyətin təşkilatçılığı və akademik İ.İ. Meşşaninovun iştirakı ilə Qarabağda və Naxçıvanda ilk sistemli arxeoloji kəşfiyyat və qazıntılar həyata keçirir. İ.İ. Meşşaninovun Naxçıvandakı abidələrə səfərinin əsas məqsədi Urartu çarlığına aid mixi yazılar aşkarlamaq idi. Bu zaman Bakıda Sovet İttifaqının çox tanınmış arxeoloqları və tədqiqatçıları eza miyyətdə idilər. Onlar universitetdə, Arxeoloji komitədə və Azərbaycanı Öyrənən Cəmiyyətin nəzdində fəaliyyətdə idilər. Belə tədqiqatçılar arasında akademik İ.İ. Meşşaninovdan başqa T.S. Passek, B.A. Latinin, A.A. Miller vardı. Lakin dövrün siyasi və hərbi gerçəklikləri elmi araşdırmalara durğunluq gətirdi. Ancaq İkinci Dünya müharibəsindən sonra Azərbaycanın paleometal dövrü, amma yenə əcnəbi mütəxəssislərin rəhbərliyi ilə araşdırılmağa başlandı. Bu tədqiqatlara A.A. Millerin ən istedadlı tələbəsi, tanınmış arxeoloq, mənşəcə skandinav olan A.A. İessen rəhbərlik etdi. Onun başçılığı və bacarıqlı təşkilatçılığı ilə 1953-cü ildə SSRİ EA Rəyasət Heyətinin Azərbaycan SSR EA ilə birgə dövrünün ən iri miqyaslı çöl tədqiqatlarından biri olan Azərbaycan arxeoloji ekspedisiyası (Mil-Muğan ekspedisiyası) başlandı. Bu eks-

pedisiya bir çox peşəkar və təcrübəli Azərbaycan arxeoloqu üçün məktəb rolunu oynamaqla yanaşı Azərbaycanın cənubunda qədim oturaq əkinçilik mədəniyyətinin kəşfini bir fakt olaraq ortaya qoydu. Məhz A.A.İessenin rəhbərliyi ilə tunc dövrünün etalon abidəsi olan Üzərliktəpə qazıldı, Üçtəpə kurqanları araşdırıldı, Qafqazın Qədim Şərqi sivilizasiyasının parçası olması ortaya çıxarıldı və ən nəhayəti Cənubi Qafqazın paleometallurgiyası sahəsində ilk addımlar atıldı (17; 55; 16; 56; 57).

A.A.İessenin qədim metallurgiya sahəsindəki işlərini Azərbaycanda artıq formalaşmış ciddi kimya sənayesi və elminin nailiyyətlərindən istifadə edərək M. Qaşqay və İ. Səlimxanov davam etdirdilər. Azərbaycanda Paleo-metal dövrünün tədqiqində yeni mərhələ artıq püxtələşmiş və mütəxəssis kimi yetişmiş milli kadrların adları ilə bağlı idi. (59; 69; 60; 70) Cənubi Qafqazda, o cümlədən Azərbaycanda metallurgiyanın tarixinin öyrənilməsi və onun dünya elminin diqqət mərkəzinə çıxmasında tanınmış mütəxəssis İ.Səlimxanovun tədqiqatları sayəsində baş verdi. Onun əsərlərinə və tədqiqatlarına nəinki SSRİ-də, həmçinin yaxın və uzaq xaricdə də maraq vardı. Bu xüsusilə əhəmiyyətli bir məsələdir, çünki arxeologiya XX yüzilliyin 50-70-ci illərində yeni innovativ mərhələyə qədəm qoymuşdu. Fənlərarası araşdırmalar, müxtəlif elmlərin qovşağında aparılan təhlil və tədqiqatlar, yeni müasir texnologiyanın arxeoloji metodologiyaya sirayət etdiyi bir dövrdə Azərbaycan arxeologiyası kimya, fizika və riyaziyyat kimi dəqiq fənləri Sovet İttifaqında humanitar fənn sayılan və tarixin tərkib hissəsi hesab edilən bir elmə - arxeologiyaya tətbiq etməyə müvəffəq oldular (26-34). Xüsusilə, İsa Rzabəy oğlu Səlimxanovun elmi-nəzəri və praktik fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan arxeologiyasının nailiyyətləri, hələ, XX yüzilliyin 60-70-ci illərində beynəlxalq arenaya çıxmış oldu (80; 81). İ. Səlimxanov 1967-ci ildən dünya maddi mədəniyyət tarixini öyrənən Alman Arxeologiya İnstitutunun üzvü, 1977-ci ildən isə həmin institutun həqiqi üzvü olmuşdur. O, həmçinin Kaliforniya Universitetinin Arxeologiya Elmləri Cəmiyyətinin (1977-ci ildən) və İngiltərə Metallurgiya Cəmiyyətinin (1981-ci ildən) fəxri üzvü seçilmiş, 1978-ci ildən UNESCO nəzdində Tarixdən əvvəlki və ibtidai tarix elmləri Beynəlxalq ittifaqının Metal Tarixi Komitəsinin vitse-prezidenti olmuşdur (3, 373).

İsa Səlimxanovun istər SSRİ məkanında (69), istərsə də, xaricdə çap olunan tədqiqatları (26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34) öz əksini Alman arxeoloji institutunun 2002-ci ildə yaratmış olduğu ZENON DAİ virtual ədəbiyyat sistemindəki kataloqlardan (<https://zenon.dainst.org/>) və 1967-ci ildə əsası qoyulan Açıqşəbəkəli rəqəmsal kitabxananın (OCLC - Online Computer Library Center) biblioqrafik verilənlər bazasına (WorldCat) daxil edilmişdir (81;80).

1950-ci illərdə Azərbaycan SSR-nin elmi fondlarında metaldan külli miqdarda qədim əşya toplanmışdı ki, bunlar arasında tunc üstünlük təşkil edirdi. O zaman üçün Azərbaycan ərazisində və xüsusəndə Cənubi Qafqazda qalay yataqlarının olması məsələsi mübahisəli idi. Üstəlik ölkə əzasində metallurgiyanın tarixinin öyrənilməsində bir sıra həlli vacib məsələlər üzə çıxdı ki, bunların öhdəsindən gəlmək üçün 1952-ci ildə Azərbaycan SSR EA-nın Rəyasət heyəti sistemli tədqiqatlar üçün arxeoloji texnologiya laboratoriyasının yaradılması haqqında qərar verdi və elə bir il sonra bu laboratoriyada qədim Azərbaycanın metal və metallurgiya tarixinin sistemli araşdırılması üçün analitik və tarixi tədqiqatlara başlanıldı (70, 3-4)

Azərbaycanda Antik və Orta əsrlər dövrünün tədqiqi siyasi və ideoloji amillər ilə daha çox bağlıdır. Bu dövrlərin öyrənilməsi qonşu Qafqaz xalqlarında təşviq edildiyi təqdirdə Azərbaycanda orta əsrlərin arxeoloji tədqiqi, xüsusilə antik çağın araşdırılması çox mübahisəli və ziddiyyətli xarakter daşıyırdı. Sovet dövründə sözü gedən dövrlərin araşdırılmasında “Mərkəzin” diktəsi və ya RSFSR-in alimlərinin məsələyə yanaşması əsas götürülürdü. İstər tarixçilər, istər arxeoloqlar, istərsə də, etnoqraflar e.ə. V –er. XVIII yüzilliklərin araşdırılmasında Petruşevskinin, Minorskinin, Tokarjevskinin, Kudryavsevin, Leviatovun, Paxomovun, Piqulevskayanın, Struvenin, Yakubovskinin, Dyakonovun və b. əsərlərini nümunə götürməli idilər. Əksər hallarda isə arxeoloq və etnoqraflar arxeometrik və tipoloji tədqiqatdan o yana keçməyərək birmənalı olaraq nəzəri-konseptual məsələlərə toxunmur, vahid kommunist elmi konsepsiyasını əsas götürürdülər (4; 10; 24).

Antik dövrün öyrənilməsi Azərbaycan tarix elmində eləcə də, milli arxeologiyada bəhs edilən dövrün sonlarına təsadüf etdiyindən bu barədə geniş məlumat vermək araşdırmanın məqsədinə daxil deyildir (40; 18; 24; 62).

Azərbaycan arxeologiyasının orta əsrlər dövrünün tədqiqində bəzi məqamlar diqqəti cəlb edir. İlk öncə Azərbaycanın orta əsr abidələrinin öyrənilməsində qeyri-azərbaycan mənşəli sovet tədqiqatçılarının rolu çox böyük idi. Onlar içərisində Bretaniskinin (Бретаницкий Л.С.) və Yakobsonun (Якобсон А.Л.) xidmətləri qeyd edilməlidir (2; 46; 47; 48). Bu daha çox özünü memarlıq ilə bağlı tədqiqatlarda göstərirdi. İkinci vacib məqam xarici araşdırmaçılar başlıca olaraq rus dilində çap etdirən müəlliflərə istinad edirdilər ki, bu da Azərbaycan alimlərinin çoxunun tədqiqatlarının diqqətdən kənar qalması ilə müşayiət olunurdu. Burada bir məsələdə diqqətdən qaçmamalıdır ki, Moskva və Leningrad tədqiqatçılarının çoxu qərb dillərinə bələd idi və ingilis, fransız və almanca yazılar çap etdirirdilər. Lakin Azərbaycan alimləri üçün belə bir şərait və imkan yaradılmırdı. Həmçinin ölkənin beynəlxalq elmi nəşrlərə çıxışının olmaması yerli mütəxəssislərin ta-

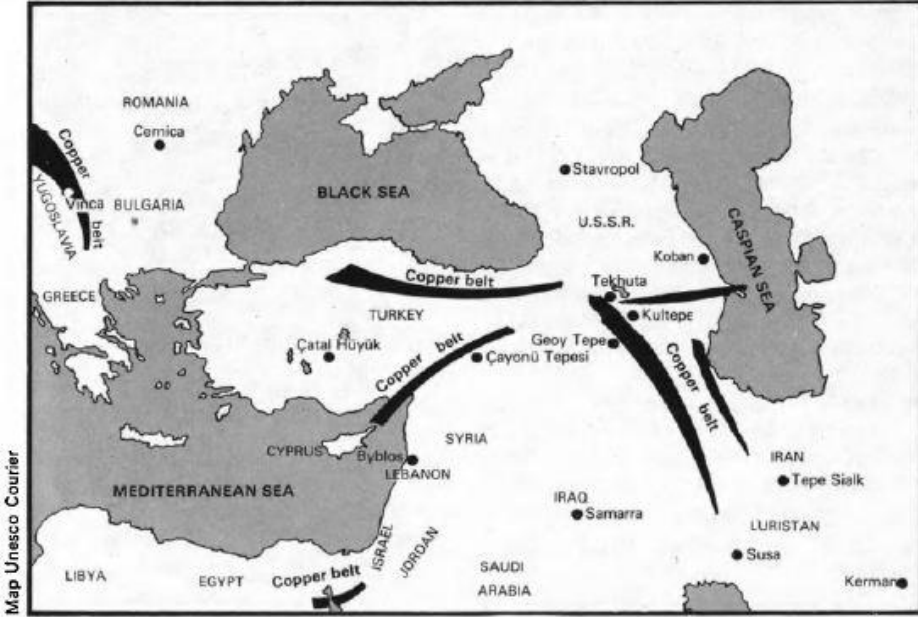
nınması və onların tədqiqatları ilə Avropalı və Amerikalı alimlərin tanışlığına mane olurdu.

Tarixi Azərbaycan haqqında tədqiqatların tamlığı və elmi əsaslandırılması üçün Şərqi və Qərbi Azərbaycan əyalətlərində aparılan çöl tədqiqatlarının nəticələri çox vacib idi. Azərbaycan tarixçiləri və arxeoloqları üçün 1950-70-ci illərdə Cənubi Azərbaycanda İran İslam inqilabına kimi aparılmış arxeoloji araşdırmalar və onların ardıcıl olaraq çap edilmiş hesabatları mühüm qaynağa çevrilmişdir. İstər qədim dövr, istərsə də, orta əsrlərin öyrənilməsi baxımından Berton-Braunun (Burton-Brown T. 1940-1950), Girşmanın (Ghirshman R. 1950), Daysonun (Dyson R.H. 1950-70), Barnetin (Barnett R.D. 1950), Qodarin (Godard A. 1950-60), Naumanların (Naumann Rudolf und Elisabeth 1960-70), Uilberin (D.Wilber 1970), Muskarellanın (Muscarella O.W. 1970), Klayssın (Kleiss W. 1960-70), Barneyin (Burney C.A. 1960-70), Kroufordun (Crawford W.E. 1960) və Krollun (Kroll S.E. 1970) nəşrləri Azərbaycan tədqiqatçılarının əsərlərində geniş əks olunmuşdu. Bu nəşrlər sayəsində bütöv Azərbaycan haqqında yekun elmi nəticələr əldə etmək mümkün olmuşdur (22, 5-21; 2).

Azərbaycan arxeoloqları Sovet dövründə beynəlxalq elmi-akademik tədbirlərdə və xarici çöl-tədqiqatı işlərində. Azərbaycanın 1950-90-cı illərdə beynəlxalq elmi-tədqiqatlar sahəsindəki ən ciddi uğurlarından biri Sovet arxeoloqlarının Şimali İrəkdəki qazıntılarında İ.Nərimanovun iştirakı idi. Həmçinin alimlərimiz nadir olsa belə beynəlxalq konfrans və akademik araşdırmalarda iştirak edirdilər, Azərbaycan arxeologiyaya elminin nailiyyətləri beynəlxalq sərgilərdə nümayiş olunmuş və nüfuzlu jurnallarda çap edilmişdir. (21; 56; 57; 63; 64, 1-15; 65)

Nəticə.Uzun bir dövr ərzində (1959-89-cu illər) nəşr olunmuş çox cildli Sovet arxeoloji ədəbiyyatının biblioqrafik göstəricisində 1918-40-cı illər üçün xaricdə çap olunmuş sovet arxeoloqlarının əsərlərinin siyahısı göstərilərsə də, sonrakı illər (1941-81-ci illər) üçün VII bölmə altında gedən bu araşdırma mövcud deyil. (71; 72, 299-311; 73; 74; 75; 76; 77). Halbuki, bizə məlumdur ki, sovet arxeoloqları II Dünya müharibəsindən sonra xarici ölkələrdə vaxtaşırı nəşr olunurdular. Təkcə, İ.Səlimxanovun xarici nəşrlərini qeyd etmək kifayətdir ki, xaricə çıxışı məhdud olan bir sovet (sosialist) respublikasından olan tədqiqatçıya belə əcnəbi nəşrlərdə çap olunmaq mümkünsüz deyildi (Şəkil.1.). Bu çox sanballı və əhatəli nəşrdə xarici ölkələrdə çap olunan sovet arxeoloqlarının II Dünya müharibəsindən sonrakı dövr üçün əks olunmamasını müəyyən etmək hələ ki, mümkünsüzdür və bu məqalənin probleminə daxil deyil. Lakin, bu hal hələ o dövrdə az-maz xaricdə nəşr olunan sovet arxeoloqlarının xüsusilə də, azərbaycanlı tədqiqatçılar barədə məlumat toplanmasının çətinliyini göstərir.

Araşdırmanın əsas hədəfində Azərbaycan arxeologiya elminin 1945-1990-cı illərdə Avropa ilə akademik mədəniyyətlər və elmi biliklərin mübadiləsi zamanı tədqiqatçılarımızın nailiyyətləri və qarşılıqlı elmi-bilik mübadiləsi dayandığından sovet dövrü ilə bağlı bir sıra məsələlərə geniş yer

Şəkil.1. İ.Səlimxanovun UNESCO Coruer jurnalındakı məqaləsindən mis metallurjiyasını əks etdirən xəritə (27; 13-16)

verilməmişdir. Dövrün bəzən acı gerçəklikləri akademik elmin formalaşmasına hansı təsirləri göstərmiş olsa da, Azərbaycan arxeologiyası 1945-90-cı illərdə gözəçarpan inkişaf və tərəqqi yaşamışdır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan arxeologiyası. Altı cildə. I cild. Daş dövrü. Bakı, Şərq-Qərb, 2008, 448 s.
2. Azərbaycan arxeologiyası. Altı cildə. VI cild.Orta əsrlər dövrü. Bakı, Şərq-Qərb, 2008, 632 s.
3. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası.On cildə.VIII cild. Bakı, ASE,1984,600 s.
4. Azərbaycanın tarixi abidələri və toponimləri: bibliografiya /tərt.ed. G.Səfərliyeva; ixt.red.və burax.məsul K.Tahirov; red. L.Axundova. Bakı, AMK, 2016, 648 s.
5. Azərbaycanın tarixi. Üç cildə. I cild. Bakı, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1958, 448 s.

6. Baberowski J. Der Feind ist überall. Stalinismus im Kaukasus. München, Deutsche Verlags-Anstalt, 2003, 882 p.
7. Baxşəliyev V.B. Azərbaycan arxeologiyası (Ali məktəb tələbələri üçün vəsait). Bakı, Elm, 2007, 239 s.
8. Cəfərov Ə.Q. Quruçay dərəsində. Bakı, Azərənəşr, 1990, 64 s.
9. Cəfərzadə İ.M. Məqalələr toplusu. Bakı, "YEK" 2012, 622 s.
10. Əliyərli S. S. Tariximizin açılmamış mövzuları ilə. Bakı, Mütərcim, 2012, 560 s.
11. Əliyev V.H. Gəmiqaya abidələri. Bakı, Azərənəşr, 1993, 79 s.
12. Həbibullayev O. H. Kültəpədə arxeoloji qazıntılar. Bakı: 1959. 128 s.
13. Hüseynov M.M. Uzaq daş dövrü. Bakı, Gənclik, 1973, 71 s.
14. İsgəndərov A.C. Azərbaycanda türk-müsəlman soyqırımı probleminin tarixşünaslığı 1918-1920. Bakı, "Adiloğlu" nəşriyyatı, 2006, 396 s.
15. İsmayilzadə Q.S. Abidələr, xatirələr, düşüncələr... Bakı, Gənclik, 1981, 107 s.
16. İsmayilzadə Q.S. Arxeoloqun çöl gündəliyindən. Bakı, Xəzər Universiteti Nəşriyyatı, 2009, 202 s.
17. İsmayilzadə Q.S., İbrahimli B.İ., Qızılburun nekropolu. Bakı, Elm və Təhsil, 2013, 120 s.
18. Məmmədova F.C. Azərbaycanın (Albaniyanın) siyasi tarixi və tarixi coğrafiyası (er.əv. III əsr – er. VIII əsri). Bakı, Azərənəşr, 1993, 262 s.
19. Mustafayeva Z.V. Azərbaycanda müdafiə olunmuş dissertasiyaların bibliografiyası (1920-1975). 1-ci hissə, humanitar elmlər. Bakı, 1981
20. Naxçıvan ensiklopediyası. Bakı, AMEA, 2002, 594 s.
21. Nərimanov İ. N. Gəncəçay rayonunun arxeoloji abidələri. (ən qədim zamanlardan dəmir dövrünün əvvəllərinə qədər). Bakı: 1958. 142 s.
22. Qaşqay S. Manna dövləti. Bakı, Azərənəşr, 1993, 107 s.
23. Qobustan - minilliklərin kitabı. Baş red. Mərcanlı M. Dubay, "İRS Publishing House", 2014, 175 s.
24. Rəhimov K.N. Azərbaycan: Ulu və müasir tariximizə baxış. Bakı, Şirvanəşr, 2006, 396 s.
25. Səfərov Y. H. Qədim Azərbaycan: nə bilirik. Bakı: 1989. 157 s.
26. Selimkhanov I.R. Ancient Tin Artefacts of the Caucasus and the Results of Their Analyses, in A.D Franklin, J. S. Olin and T. A. Wertime (eds), The Search of Ancient Tin, Washington: 53-58. 1978
27. Selimkhanov I.R. Arsenic and old plates. Was there a Copper Age before the Bronze Age?. UNESCO Courier 9, 1976, 13-16.
28. Selimkhanov I.R. Certains resultants des recherches archéochimiques du metal ancient datant des IVe et IIIe millénaires avant notre ère (Transcaucasie, Iran), in O. N. Ezat (ed.) Marlik I, Tehran: 11-21. 1973
29. Selimkhanov I.R. Ergebnisse von spektralanalytischen Untersuchungen an Metallgegenständen des vierten und dritten Jahrtausends aus Transkaukasien, Germania 44: 221-231. Metallurgical Developments in Azerbaijan 541, 1966
30. Selimkhanov I.R. Remarks on Research in the Ancient Metallurgy of Transcaucasia and the Issue of Southeast Asian Tin, in F. D. Bulbeck (ed.)

- Ancient Chinese and Southeast Asian Bronze Cultures. The Proceedings of a Conference held at the Edith and Joy London Foundation property, Kioloa, NSW (8-12 February 1988), Taipei: 949-959. 1997
31. Selimkhanov I.R. Spectral Analysis of Metal Articles from Archaeological Monuments in the Caucasus, Proceedings of the Prehistoric Society 28: 68-79. 1962
 32. Selimkhanov I.R. Spektralanalytische Untersuchungen von Metallfunden des 3. und 2. Jahrtausends aus dem östlichen Trankaukasien-Azerbaidzhan, Archaeologia Austriaca 28: 71-79. 1960b
 33. Selimkhanov I.R. Was Native Copper used in Transcaucasia in Eneolithic Times?. Proceedings of the Prehistoric Society 30: 1964, 66-74.
 34. Selimkhanov I.R., Marechal J.R. Frühstapfen der vorgeschichtlichen Kupfermetallurgie auf dem Gebiet Europas und des Kaukasus im Lichte neuer Erkenntnisse und Analyseergebnisse, Slovenska Archeologija 16: 461-472. 1968
 35. Şükürov K.K. Azərbaycan tarixi. Üç hissədə, I hissə, Elmi-nəzəri və praktik problemləri. Bakı, BDU Nəşriyyatı, 2004, 234 s.
 36. Swietochowski T. Russian Azerbaijan, 1905-1920: The Shaping of a National Identity in a Muslim Community. Cambridge-New York, Cambridge University Press, 1985. 256 p.
 37. Xəlilli X.D. "Sovet tarixşünaslığı – milli ölüm elmi". Bakı, "MBM" MMC, 2010, 400 s.
 38. Zülfüqarlı M.P. Azərbaycan tarixi. İkinci respublika dövrünün tarixşünaslığı. Bakı, Çarşıoğlu, 2001, 312 s.
 39. Абибуллаев О. А. Энеолит и бронза на территории Нахчеванской АССР. Б., 1982.
 40. Алиев К. Г. Античная Кавказская Албания. Баку, Азернешр, 1992, 238 с.
 41. Аразова Р.Б. Каменная индустрия Чалагантепе/ Археологическое и этнографическое изыскания в Азербайджане (1985). Баку, 1986, 13-14;
 42. Аразова Р.Б. Каменные орудия труда ранних земледельческо-скотоводческих племен Западного Азербайджана. Баку, 1986
 43. Аразова Р.Б. Каменные орудия эпохи энеолита Азербайджана (обсидиан и кремль), Автореферат. Баку, 1974, с.31
 44. Археология СССР. Энеолит СССР. Отв.ред. тома: В.М.Массон, Н.Я.Мерперт. Москва, «Наука», 1982, с. 360.
 45. Асланов Г. М., Ваидов Р. М., Ионе Г. И. Древний Мингечаур (эпоха энеолита и бронзы). Баку: 1959. 190с.
 46. Бретаницкий Л. С.Зодчество Азербайджана XII—XV вв. и его место в архитектуре Переднего Востока, Москва, «Наука», 1966, 558 с.
 47. Бретаницкий Л.С. Баку. Ленинград-Москва, «Искусства» 1970 ,86 с.
 48. Бретаницкий Л.С., Веймарн Б.В. Искусство Азербайджана IV-XVIII веков. Москва, «Искусство» 1976, 272 с.
 49. Гусейнов Г. Из истории общественной и философской мысли в Азербайджане XIX века. Баку, Азерб.Гос.Изд.-во, 1958, 430 с.

50. Гусейнов М. М. Древний Палеолит Азербайджана (Культура Куручай и этапы её развития 1500000 – 70 тысяч лет назад). Баку, Элм, 1985, 96 с.
51. Гусейнов М. М. Древний Палеолит Азербайджана. Баку, «ТекНур», 2010, 220 с.
52. Джафарзаде И.М. Гобустан. Наскальные изображения. Баку, «Элм», 1973, 348 с.
53. Джафаров А.К. Мустьерская культура Азербайджана (по материалам Тагларской пещеры). Баку, Элм, 1983, 97 с.
54. Зейналов А.А. Последнее убежище неандертальца (позднеплейстоценовая пещерная стоянка Газма в Азербайджане). Баку, Изд. «Университет Хазар», 2016, 224 с.
55. Иессен А.А., Деген-Ковалевский Б.Е. Из истории древней металлургии Кавказа. Москва-Ленинград, ОГИЗ, 1935, 420 с.
56. Исмаилов Г. С. Раннебронзовая культура на территории Азербайджана. /Кавказ в системе палеометаллических культур Евразии. Материалы первого симпозиума « Кавказ и Юго-Восточная Европа в эпоху раннего металла». Телави – Сигнахи 1983, Тбилиси: Издательство "Мецниереба", 1987, 364с.
57. Исмаилов Г. С. Этапы развития древнейшей металлургии и металлообработывающего производства на территории Азербайджана. / Краткие сообщения. 192. Древние культуры Кавказа и Причерноморских степей. Москва: 1987. 104с./
58. Казиев С. М. Археологические раскопки в Мингечауре. МКА, т.1, Баку, 1949.
59. Кашкай М. А., Селимханов И. Р. Из истории древней металлургии Кавказа. Баку, Элм, 1974, 224 с.
60. Кашкай М.А., Селимханов И.Р. Исследование металлических изделий древнего Мингечаура эпохи развитой бронзы. Баку, Изд.АГУ, 1959, 46 с.
61. Коробкова Г.Ф. Хозяйственные комплексы ранних земледельческо-скотоводческих обществ юга СССР. Ленинград, «Наука», 1987, с.320.
62. Мамедов Т.М. Кавказская Албания в IV-VII вв. Баку, «Маариф», 1993, 216с.
63. Мунчаев Р. М. Кавказ на заре бронзового века. Неолит, энеолит, ранняя бронза. Москва"Наука", 1975, 413с.
64. Мунчаев Р. М., Мерперт Н. Я. Раннеземледельческие поселения Северной Месопотамии. Исследования советской экспедиции в Ираке. Р.М. Мунчаев, Н.Я. Мерперт. Москва, Изд. "Наука", 1981, 320 с.
65. Нариманов И. Г. Культура древнейшего земледельческо-скотоводческого населения Азербайджана. Б., 1987.
66. Петербургская трасологическая школа и изучение древних культур Евразии. В честь юбилея Г.Ф. Коробковой. Санкт-Петербург, РАН, 2003, с.344.
67. Пиотровский Б. Б. Археология Закавказья. С древнейших времен до I тысячелетия до н. э. Ленинград: 1949. 131с.

68. Ранов В.А. Древнейшие страницы истории человечества. Москва, “Просвещение”, 1988, 158 с.
69. Селимханов И. Р. Разгаданные секреты древней бронзы. Москва, “Наука”, 1970. 80 с.
70. Селимханов И.Р. Древнейший металл Азербайджана. Баку, “Элм”, 1986, 15с.
71. Советская археологическая литература. Библиографический указатель. 1979-1981. Сост. Р.Ш.Левина, Т.Н. Заднепровская и Л.М. Всевиов. Ленинград, “Наука”, 1989, 471 с.
72. Советская археологическая литература. Библиография. 1918-1940. Сост. Н.А.Винберг, Т.Н. Заднепровская, Р.Ш.Левина и А.А. Любимова. Москва-Ленинград, Наука, 1965, 376 с.
73. Советская археологическая литература. Библиография. 1941-1957. Сост. Н.А.Винберг, Т.Н. Заднепровская и А.А. Любимова. Москва-Ленинград, Наука, 1959, 773 с.
74. Советская археологическая литература. Библиография. 1958-1962. Сост. Т.Н. Заднепровская, Р.Ш.Левина, А.А. Любимова и Л.М. Всевиов. Ленинград, Наука, 1969, 414 с.
75. Советская археологическая литература. Библиография. 1963-1967. Сост. Т.Н. Заднепровская, Р.Ш.Левина, А.А. Любимова, Л.М. Всевиов и А.Г. Рытов. Ленинград, Наука, 1975, 471 с.
76. Советская археологическая литература. Библиография. 1968-1972. Сост. Т.Н. Заднепровская, Р.Ш.Левина, Л.М. Всевиов. Ленинград, Наука, 1980, 557 с.
77. Советская археологическая литература. Библиография. 1973-1975. Сост. Т.Н. Заднепровская, Р.Ш.Левина, Л.М. Всевиов. Ленинград, Наука, 1983, 376 с.

Elektron qaynaqlar

78. Council of Europe - https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/ehea2010/stakeholderscepes_EN.asp /2019.02.16
79. Science.gov.az - <http://www.science.gov.az/news/open/6219> /2019.02.16
80. WorldCat - <http://worldcat.org/identities/lccn-n97084980/> /2019.02.16
81. ZENON DAI –
<https://zenon.dainst.org/Author/Home?author=Selimchanow%2C+I.R.>
/2019.02.16

Резюме

Археологическая наука Азербайджана в 1945-1990-х годах в контексте академических культур и обмена научными знаниями с Европой.

Орхан Заманов

Национальная Академия Наук Азербайджана
Институт Археологии и Этнографии

В настоящей статье охарактеризованы вопросы связанные с академической культурой и обменом научных знаний в 1945-1990 гг., когда Азербайджанская наука развивалась в период «советского национализма» в условиях нехватки национальных кадров и последующей «оттепели». Некоторые особенности и признаки, влиявшие на развитие науки, в статье исследованы на основе публикации непосредственно изданной в 1945-1990 гг.

Период со Второй Мировой войны до развала Советского Союза для гуманитарных наук Азербайджана является очень тревожным. С одной стороны, идёт формирование академической научной среды и теоретических исследований, а с другой стороны, распространение на науку инородных элементов и нездорового идеологического влияния, что требует особого внимательного подхода к данному периоду. Поэтому в статье не было выведено однозначное мнение насчет подчеркнутых основополагающих моментов. В связи с тем, что к проблеме следует отнестись в аспекте широкой историографии, исследование рассмотрено в контексте академических культур и обмена знаний.

Ключевые слова: академическая культура, научный обмен знаниями, историография советского периода, история археологической мысли

Исследование выполнено при финансовой поддержке со стороны проекта «Horizon 2020» Европейского Союза, грант № 734645, «Научный обмен и академические культуры в гуманитарных науках. Европа и Черноморский регион».

Summary

The Archaeological Science of Azerbaijan in the frame of Knowledge Exchange with European Academic Cultures in 1945-1990's.

Orxan Zamanov

Azerbaijan National Academy of Science
Institute of Archeology and Ethnography

Key words: academic culture, science knowledge exchange, soviet period
historiography, history of archaeological thought

The Paper titled "The Archaeological Science of Azerbaijan in the frame of knowledge exchange with European academic cultures in 1945-1990's.", discourses the "Soviet nationalism" of Azerbaijani science in the 1945-1990s, and the interchange sides on the academic cultures and the scientific knowledge of the development of the archeology during "Soviet nationalism", the national staffing crisis and the time of "moderate". The Paper researches some features and signs of the period affecting the development of science based on the works published in 1945-1990.

The period from the World War II to the collapse of the Soviet Union is a very sensitive stage for Azerbaijan humanitarian sciences. On the one hand creating academic science and theoretical research, on the other hand, infiltration of alien elements and ill-ideological influence on science requires special attention to the approaching period. Therefore, the Paper highlights the main points and emphasizes the main cases. The problem is that it is intended to be widely accepted in terms of historiography, examines the interchange context of the academic cultures and the scientific knowledge.

This research has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation program under grant agreement No 734645, "Knowledge Exchange and Academic Cultures in the Humanities. Europe and the Black Sea Region".